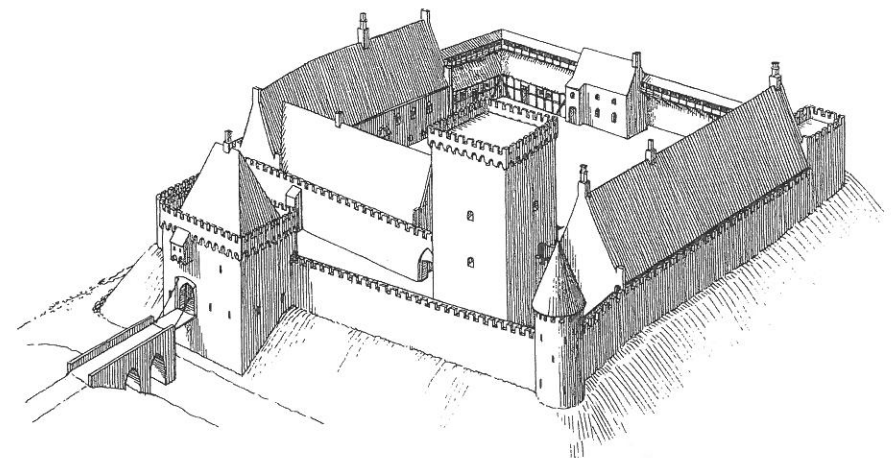

MIDDELALDER-ARKÆOLOGISK

NYHEDSBREV

NR. 48 OKTOBER 2002

Indholdsfortegnelse

Specialer m.m. til salg	s. 3
Forelæsninger, seminarer, symposier m.m.....	s. 4
Udgravninger og udstillinger.....	s. 22
Nye Bøger.....	s. 27
Hjemmeside for Afdeling for Middelalderarkæologi.....	s. 29
Jobformidlingen.....	s. 30
SIDAHS Jobformidling.....	s. 31

Forside: Kalø.Rekonstruktionsforslag til, hvorledes borgen kan have set ud. Efter Rikke Agnete Olsen: *Borge i Danmark*. Se side 19 i dette blad.

Bagside: Øm kloster. Rekonstruktion af det fuldt udbyggede klosterkompleks. Efter Niels-Knud Liebgott: *Dansk Middelalderarkæologi*. Se side 8 i dette blad.

Redaktion: Mogens Skaaning Høegsberg
Deadline for nr. 48: 1. februar 2003

Adresse (for abonnemeter og bestillinger m.m.)

Middelalder-arkæologisk Nyhedsbrev

Moesgård

DK-8270 Højbjerg

Tlf.: 89-42 46 05 Fax: 86-272378 e-mail: markbrev@moes.hum.au.dk

Giro 4 66 23 42

Årsabonnement 70 kr.

Trykkeri: Aarhus Universitet

ISSN 0905-3514

Udgivelser fra Middelalder-arkæologisk Nyhedsbrev

Ph.D afhandlinger og specialer

Gl. række (A5 format):

Steen Ivan Hansen: Senmiddelalderlige grundmurede herregårdsbygninger i kongeriget Danmark	125 kr.
Lars Holleufer: Kalundborg i Middelalderen	50 kr.
Jens Ingvordsen: "De gode nonners konvent i Ring". Ring klostres bygningshistorie belyst primært ud fra de arkæologiske levn	50 kr.
Connie T. Jantzen: Helsingørs middelalderlige topografi	50 kr.
Hanne Dahlerup Koch: Læderfodtøjet fra 1300-tals voldstedet Boringholm	50 kr.

Ny række (A4 format):

1) Jakob Kieffer-Olsen: Grav og gravskik i det middelalderlige Danmark	UDSOLGT
2) Tenna R. Kristensen: Middelalderlige Musikinstrumenter	UDSOLGT
3) Jette Rasmussen Orduna: Middelalderlige klædeplomber - blyplomber fra klæde importeret til Danmark indtil 1600	125 kr.
4) Jette Linnaa Larsen: Keramik fra Torvet i Horsens. Typologi, proveniensbestemmelse og datering	155 kr.
5) Gunhild Øeby Nielsen: Læse- og skriveredskaber. Genstande relateret til læse- og skrivekunst i Danmarks middelalder	120 kr.
6) Birka Ringbøl Bitsch: Malmgryder i Danmark	110 kr.
7) Anne Birgitte Jessen: Kragelundovnen og dens keramik	90 kr.
8) Susanne Nissen Gram: Kloster. Bygningskompleksets udformning og udbygningsforløb	160 kr.
9) Mette Svart Kristiansen: En middelalderlig gård i Tårnby. Bygninger og gårdstruktur	145 kr.
10) Lene Møllerup: Begravelserne ved Øm Kloster	150 kr.
11) Gitte Behr: Tekstilredskaber i det middelalderlige Danmark	145 kr.
12) Marie Foged Klemensen: Huskonstruktioner i tidlig middelalderlig landbebyggelse. En kritisk vurdering af udviklingsteorier og terminologi samt en analyse af udgravede hustomter i Jylland ca. 1100-1300	150 kr.
13) Jørn B. Lund: Tidlige danske møller. Middelalderens mølleteknologi i arkæologisk belysning	145 kr.
14) Henriette Rensbro: Bygninger på landet. Middelalderhuse i Østdanmark 1200-1600	135 kr.

Småskrifter

Anno Domini 1995, 1997, 1999, 2000, 2001, 2002	25 kr.
Frederiksborg Amts kirker i Middelalderen	40 kr.
Marie F. Klemensen: Middelalderlige bondehuse	25 kr.
Lars Krants Larsen: Hvælvttyper på Sjælland, Lolland-Falster og Møn	25 kr.
Dorthe Haahr Kristiansen: Brætspil og brikker i dansk vikingetid og middelalder	25 kr.
Heidi Maria Møller Nielsen: Fra borg til herregård i Danmark. Privatborge ca. 1350-1600	25 kr.
Marianne Greve Iversen: Keramikbearbejdningsmetode gennem tiderne. Teoretisk udvikling og praktisk anvendelse	25 kr.
Symposieberetning: Land og By i Middelalderen 4	25 kr.
Symposieberetning: Land og By i Middelalderen 5-6	25 kr.
York, Lincoln og East Anglia. Studierejse 1986	40 kr.

De angivne priser er eksklusiv forsendelse. Udgivelser, der ikke fremgår af listen, er udsolgt

Kursus i håndtering af grafik
Ny tilmelding ved opslag (tidligere benævnt tegnekursus)

2. oktober Cand. mag. Hans Mikkelsen: *Vor Frue Kloster i Randers*
I de senere år er der gennemført en række større udgravninger på klostrets område. I foredraget fremlægges resultaterne af disse undersøgelser. Der er væsentlig ny viden om de på området stående bygninger og de mange genstande, som fortæller om dagligdagen på stedet.

9. oktober Cand. mag. Mette Busch: *Landfærdslen i Jylland 950-1550*
Baggrunden for forelæsningen er et hovedfagsspeciale i middelalderarkæologi, hvor hovedkilden er indsamling og analyse af arkæologisk undersøgte vej- og broanlæg, vadesteder og dæmnninger benyttet i Jylland i perioden 950-1550.

23. oktober Fil. dr. Mats Roslund, Arkeologiska institutionen, Lunds Universitet: *Med mångfalden som mål*
Slaver och skandinaver i brännpunkten mellan historia och arkeologi.
NB: Denne forelæsning er henlagt til Aud. 4

30. oktober Dr. Hans Joachim Kühn, Archäologisches Landesamt, Schleswig: *Landschaft- und Besiedlungsgeschichte der Nordfriesische Wattensee*
I de senere år har Kühn beskæftiget sig med kulturlandskabet og sejladsen på Slesvigs vestkyst, som er præget af havets kommen og gåen. Nu er de første skibsvrag i området blevet arkæologisk undersøgt.

6. nov. Adjungeret professor Ole Crumlin-Pedersen, Afdeling for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet, projektseniorforsker Jan Bill, Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter og cand. mag. Mikkel Haugstrup Thomsen: *Temaeftermiddag med foredrag om marinarkæologi*
NB: Start kl. 13.15

13. nov. Lektor Kaare Lund Rasmussen, Kemisk Institut, Syddansk Universitet: *Arkæometriske målinger på middelalderlige bygninger. Proveniensbestemmelse og TL dateringer*
I de seneste år er der sket en raffinering af metoderne, og i kombination giver det nye resultater.

20. nov. Dr. Manfred Gläser, Hansestadt Lübeck: *Siedlung und Alltag in der Mittelalterlichen Lübeck*
Byarkæologien i Lübeck har gennem årene givet meget ny viden om, hvorledes levevilkårene har været i den ledende by inden for Hanseforbundet.

27. nov. Cand mag. Hanne Dahlerup Koch: *Kirke og torv i 1000 år. Sct. Laurentius kirke og kirkegård i Roskilde*
Denne kirke lå centralt i byen ved torvet. Hele kirken undtaget tårnet blev revet ned ved Reformationen. Nye undersøgelser har givet megen ny viden om dette væsentlige sted.

Jan Kock

Marinarkæologisk Konference, Liselund Slagelse 7-9/3 2003

Få en opdatering om de seneste tre års arkæologi på den danske havbund.

Sportsdykkere og museumsfolk mødes over en weekend og udveksler erfaringer. Formen er foredrag, men med vægt på weekendens hyggelige samvær. Desuden vil der blive mulighed for at udstille plakater, fund, bøger og andre salgsartikler.

Har DU et bidrag?

Har du deltaget i et marinarkæologisk projekt? Har du fundet noget, du gerne vil vide, hvad er?

Vi efterlyser foredragsholdere - du er velkommen med alt fra en kort notits eller et spørgsmål til salens eksperter til et længere foredrag om et større projekt eller en fremtidsplan.

Konferencen tilrettelægges af Dansk Sportsdykker Forbund (Michael Tønning tlf. 58530777, Dorthe Bak Tøfting, Mikkel H. Thomsen, Bo J. Nielsen) i samarbejde med Bangsbo Museum (Jan H. Larsen tlf. 98423111) og Strandingsmuseum St. George (Lars Froberg Mortensen tlf. 97497366), som selv sagt kommer med indlæg. Derudover er der allerede nu tilsagn fra andre museer med marinarkæologisk ekspertise samt flere sportsdykkere.

Følg med på www.sportsdykning.dk og i Sportsdykkeren i de kommende måneder for orientering om programmet.

Konferencen finder sted på Liselund, et hyggeligt kursussted, som ligger centralt for alle slags transport. Fredag kl. 19 til søndag kl. ca. 15. Tilmelding via skemaet, hvor du også kan finde oplysninger om priser.

Karen Bork-Pedersen & Mikkel H. Thomsen
Vestergade 31c, 2 #9+10
DK-8000 Århus C
Danmark
phone (+45) 82 50 70 77 / (+45) 21 41 13 45

Tilmelding af deltagere / indlægsholdere til Marinarkæologisk Konference 7. til 9. marts 2003 Liselund Kursuscenter, Slotsalleen, 4200 Slagelse.

DSF Arkæologisk Udvalg - Bangsbo Museum - Strandingsmuseum St. George

Navn: _____ tlf. _____

Adresse: _____ mail: _____

Institution / klub: _____ DSF nr. _____

Ønske om indkvartering (afkryds det ønskede):

Dobbeltværelse, medbring selv sengelinned, kr. 995,- --- incl. sengelinned kr. 1055,-

Enkeltværelse, medbring selv sengelinned, kr. 1190,- --- incl. sengelinned kr. 1250,-

Deltager uden behov for værelse, overnatter hjemme, kr. 645,-

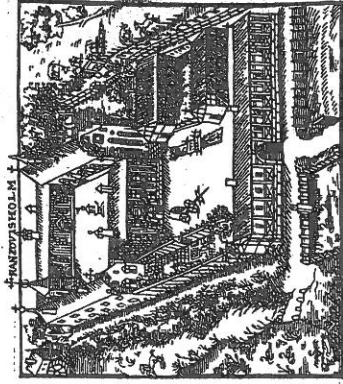
Det aktuelle beløb sendes til Dansk Sportsdykker Forbund, giro 553 3996 og anfør: AU 77-03 snarest og senest 1. januar 2003. Din plads er ikke endeligt reserveret før beløbet er modtaget (begrænset antal pladser)!

Udfyldes af indlægsholdere: ☺
Titel på indlæg: _____
Kort beskrivelse: _____
Ønsket varighed mellem (5 og 30 minutter): _____ Ønskes tid til spørgsmål / debat? _____
Afkryds behov for AV-midler: Dias karrusel Dias lige Overhead projector Video Andet: _____

Medbringer du (understreg): fund / fotos / plakater / bøger / video / andet - til salg / gennemsyn / udlevering.

Skemaet (kopi) sendes hurtigst muligt til Michael Tønning, Nordvej 5, 4200 Slagelse, tlf./fax 5853 0777.
Evt. E-mail: hammer@bangsbo-museum.dk

Tidlige klostre i Norden

- et symposium

8. november 2002

Center for Middelalderstudier
Syddansk Universitet

Center for Middelalderstudier,
Syddansk Universitet
Campusvej 55, 5230 Odense M.
Tlf.: 6550 3210 (Tirsdag 12.00-16.00)
e-mail: midlab@hist.su.dk

Program:

- 9.00-9.45: Registrering
9.45-10.00: Åbning
10.00-10.45:
Tore Nyberg (Odense):
De benediktinske klostergrundlæggelser i Norden
10.45-11.30:
Brian Patrick McGuire (Roskilde):
Biskop og kloster - eksemplet Øm og bisp Svend
11.30-12.15:
James France (London):
Cistercienserne i Norden indtil c. 1200
12.15-13.15: Frokost
13.15-13.45:
Hans Mikkelsen (Roskilde):
Hvor gammel er Randers Vor Frue Benediktinerkloster?

- 13.45-14.30:
Jan O. M. Karlsson (Uppsala):
De svenska cistercienserklostren: kyrklig förhistoria och etablering
14.30-15.00: Kaffe
15.00-15.45:
Kurt Villads Jensen (Odense):
Klostre og korstog i Danmark
15.45-16.30:
AIF Hårdelin, (Uppsala):
Den litterära klosterkulturen under äldre medeltid
16.30-17.00:
Afsluttende diskussion
(Der er afsat tid til spørgsmål efter hver enkelt forelæsning)
ca. 18.00: Fælles middag (tilmelding)

Hermed tilmelder jeg mig symposiet *Tidlige klostre i Norden* fredag den 8. november 2002.

Navn:

Adresse:

Jeg betaler med: Girokort ☐

Check ☐

Beløb:

Symposiegebyr (inkl. frokost): Dkr. 175,- ☐

Studentergebyr (inkl. frokost): Dkr. 125,- ☐

Studenterdeltagelse (exkl. frokost): gratis

Symposiemiddag (inkl. drikkevarer): Dkr. 250,- ☐

Giro: 2-01-07-55, Reference nr. 97-657-16151
Reference nr. 97-657-16151

Center for Middelalderstudier,
Syddansk Universitet,
Campusvej 55,
5230 Odense M,
Danmark

Det nordiske klostervæsen voksede langsomt frem fra anden halvdel af det 11. århundrede. Efter at Danmarks inddeling i stifter var afsluttet omkring år 1060, blev munke- og nonneklostre efter Skt. Benedikts klosterregel grundlagt på biskoppeligt initiativ, indtil kong Erik Ejegod i 1090'erne engagerer sig i stiftelsen af en kloster i Odense med angelsaksiske munke. Fra den benediktinske klosterbevægelse udspandt sig i 1100-tallet en reform, som førte til oprettelse af cistercienserordenen, hvis første klostre i de tre nordiske lande blev oprettet som resultat af en samlet, europæisk udbredelse i 1140'erne. Sideløbende med augustinerkannikerne, en anden reformbølge på grundlag af Skt. Augustins klosterregel, og for Danmarks og Norges del med de tidligere grundlagte benediktinerklostre, fik cistercienserne dybt indgribende betydning for de nordiske lande. Ordenen med dens internationale kommunikationssystem stillede konger og stormænd over for nye udfordringer og bragte fornyelse og forandrede holdninger ind i de fremvoksende regionale og nationale strukturer. Sporene efter 1100-tallets klosterdannelse kan ikke altid følges, men de internationale paralleler er af uvurderlig nytte for en dybere forståelse af, hvilke værdier, klostrene repræsenterede i Norden i tiden før tiggermunkenes ankomst.

CALL FOR PAPERS

for the interdisciplinary conference - "UTMARK" (THE OUTFIELD/WASTELAND) - AS
INDUSTRY AND IDEOLOGY IN THE IRON AGE AND MIDDLE AGES",

September 25-28, 2003

The outfield/wasteland (in Scandinavian "utmark") represents a complex, diverse, but also a neglected field of research. The Scandinavian concept "utmark", a noun that lacks a corresponding denotation in English terminology, comprises different natural-geographical environments, such as forests, moor land, mountains, coastal areas, lakes, and rivers, on which human activities also have had an important impact on the social and economic construction of the landscapes. The aim of the seminar is to illuminate the structure and content of such landscapes, and the cultural environment in a holistic and long time perspective, from the early Iron Age to the end of the Middle Ages – a formative period of the European landscape, also when the "marginal" land is concerned. The marginality may, however, be contested: In the early Middle Ages they were places of innovation and change: stone industry, iron-, charcoal- and tar production, mountain farming, timber trade, etc. But they were also areas of conflict and social contrasts. The economic and ecological importance of such areas shall not be underestimated, neither in a historical nor contemporary perspective. Today, they represent threatened and important areas, both from a cultural and recreational point of view, as from an economic and biological perspective. For centuries these landscapes have been under considerable pressure and change, especially in the latest decades. A long time perspective helps to recognise the forces of change. It may also illuminate land management, general rights and tenure, effects of commercial development, and the rights of the public, and the impact of different methods of using the resources. How to protect and manage these areas with many unimposing and underestimated structures and monuments, is also an important issue in the management of the cultural environment and natural resources.

Central themes:

The seminar contains four sessions focusing on important aspects in the interface between culture, nature and cultural heritage: (1) The resources (2) Territory rights and organisation, (3) Ethnicity, and. (4) The monuments of the "utmark" in belief and tradition. The round table discussions focus on the state of research and management of the different categories of structures and monuments and cultural heritage.

(1) The resources

In all preindustrial rural societies the economic basis presupposes as wide a resource territory as possible, be it private or common pastoral land, ocean, coast, forest and mountain areas. The rural community provided food and non-food supplies for itself as well as for the growing urban communities, and the overall majority of these supplies were gathered from the "utmark". The resources were vital for the survival of such marginal societies, and they covered a wide variety of resources, fish and sea animals, wild game and fowl, herbs and berries, ores and metals, soapstone and other minerals, pastures, etc. These resources were important in the local urban and rural household, and in a wider network of trade and barter. How can the different changing "utmark" activities be traced?

(2) Power in the landscape – territory rights and organisation

The second session focuses on the socio-economic aspects concerning the wasteland – property rights, possibilities and limitations offered, e.g. general rights and tenure, the rights of the public, and the impact of different methods of using the resources. Who had access to the resources, and how? To what extent were these areas commons or under private control

and disposal? And to what degree was control connected with property rights to farmland? Did (some) farmers have customary rights? What was the relation between the farm territories and wider "utmark" in this respect?

The "utmark" offered possibilities of making surplus, but at the same time demanded a wider organisation and network for distribution on a larger scale. Were the people who worked, and also lived there, the same as those who initiated the activities and organised the usage of the resources, including distribution? Or did the activities and work in the utmark represent a lower social sphere, performed by slaves, semi free labourers or servants – unmarried people of both sexes. Or did the people represent a more regular family pattern, as tenants, farmers?

(3) Ethnicity – conflicts of land use?

It is possible that the "utmark" was considered as the land of "the others". There have probably been ethnic groups with some kind of hunter/gatherer economy living in the forests and mountains in parts of Scandinavia as well as in other areas of northern Europe. It is possible that some groups continued to have a hunter/gatherer economy as late as in the Iron Age. The research concerning these periods should open up both for the ethnic variety and the broad variety of activities found in the "utmark". In Northern Scandinavia a Sami population existed at least from the early Iron Age, may be as early as the Bronze Age. Some time during the Iron Age or the early medieval period the Sami established themselves as an ethnic group in Central Scandinavia. They used the utmark for hunting and herding small flocks of reindeer. It is possible that a Sami and a Norse population coexisted in these areas for a long time. Also in other parts of Europe there may be ethnic relations that have structured the use of the "utmark". Certain kinds of activities may be ascribed to certain ethnic groups.

(4) The monuments of the "utmark" in belief and tradition. The Iron Age and medieval worldview and the "utmark".

In European folklore, the "utmark" has been looked upon as hostile environments – the wilderness. Archaeologists have, more or less consciously, used this outlook as an analogy or model for the Iron Age and medieval period. What does the medieval sources tell about the relationship between outfield and infield? Is it possible to search alternative ways of interpretation and cognition, when studying the relationship between people and nature in these periods? How did cosmologies affect daily routines in the landscape?

Archaeologists are trained to survey and interpret the concrete, physical structures and monuments. There are, however, other people who live there and interpret and explain the same remains according to their own traditions and make their own histories. This oral tradition can give information on how history of ancient monuments have changed and accumulated through the centuries. What kind of traditions are the monuments of the "utmark" part of? Is it still possible to gain access to such tales and traditions?

Lectures

Each session contains five lectures: an introductory lecture (30 minutes) and four lectures of 20 minutes, with time for questions and discussion in between. Three of the speakers are invited, while two lectures in each session are open. We therefore only call for papers for two of the lectures in each session.

Round table discussions

The round table discussions focus on the state of research of central groups of monuments and structures. Four to six groups will be set up on themes like

- Structures connected with game and fish
- Mineral industry (soap stone and quern stone quarries, stone querns generally, chalk pits etc)
- Iron and metal production
- Agricultural activities in the outfield
- Ancient monuments connected to communication and transport
- Shielings and other sites

Excursion

In a European context, Norway is unique when "utmark" is concerned, only 2 % of its land is suitable for cultivation. Many of the aspects concerning outfields and wasteland can be demonstrated – its potential to research and role in communication and heritage strategies. A full day excursion will be arranged to the coastal communities of Lindås outside Bergen, focusing on the coastal agrarian landscape with vast areas of outfields and heathland: The Heathland Centre (that newly has received a UNESCO reward) and the deserted farm Lurekalven, that was excavated in the 70s will be visited.

Practical information:

For this conference we expect from 50 to 100 participants. The conference will include plenary keynote sessions and round table discussions and an excursion.

The conference will be held in Bryggens Museum in the old centre of Bergen, Norway.

The conference fee will not exceed 700 NOK (including light meals, and excursion). Travel and accommodation is not included.

Your hosts in Bergen:

The conference is hosted by Bergen Museum, Bryggens Museum, County of Hordaland, Department of Cultural Heritage, Department of Archaeology, University of Bergen, Department of Botany, University of Bergen.

Supervising Committee: County Archaeologist Tore Bjørge, Hordaland County, Department of Cultural Heritage, Professor Svein Indrelid, Bergen Museum, Professor Peter Emil Kaland, Department of Botany, Professor Ingvild Øye, Department of Archaeology, University of Bergen.

Organising Committee: Researcher Søren Diinhof, Bergen Museum, Research fellow Ingunn Holm, Department of Archaeology, Archaeologist Sonja Innselset, Bergen museum, Professor Ingvild Øye, Department of Archaeology, Director Anne Ågotnes, Bryggens Museum.

Welcome to Bergen , September 25-28, 2003!

Ingvild Øye, project leader, chair of conference committee
Ingunn Holm, administrative secretary, conference administrator

Registration form

I would like to give a paper in session no:

on the subject:

Preliminary title:

I would like to present a poster:

Subject:

Name:

Address:

Telephone:

Fax:

E-mail:

Please return to utmark@uib.no or by post to Ingunn Holm, Bryggens Museum, Pbox 4052 Dreggen, N 5835, Bergen or fax: 47 55 58050 within October 15, 2002.

More and updated information about the seminar will be found at:

<http://mailman.uib.no/listinfo/utmark>

Remember the dates:

October 15, 2002: Deadline for "Call for papers".

January 15, 2003: Deadline for submitting abstract and registration of participants.

June 15, 2003: Deadline for submitting full paper.

Kulturlandskabet

- metoder til analyse og fortolkning

2-dages seminar d. 28. og 29. oktober 2002

på
Strandingsmuseet St. George
Marinarkæologisk Center Torsminde

Program

Mandag den 28. oktober 2002:

10.00-11.00: Indkvartering og kaffe

11.00-11.30: Velkomst

v/ Lars Froberg Mortensen, mus.insp. Strandingsmuseet St. George

11.30-12.15: Betragtninger over en historikers metoder i arbejdet med kulturlandskabet.
v/ Per Grau Møller, lektor, centerleder for Center for Strategiske Studier i Kulturmiljø, Natur og Landskabshistorie

Indlægget vil lægge vægt på, hvorledes man med udgangspunkt i historiske kort kan anvende retrospektive metoder og GIS-programmer til at arbejde med udviklingen i landskabets historie, både i nyere tid og i middelalder. I forskningscentret Foranderlige Landskaber arbejdedes tværfagligt med landskabet, men væsentligst ud fra et strategisk sigte.

12.30-13.30: Frokost og valg til koordineringsgruppen for Middelalderarkæologisk Metodenetværk

13.30-14.15: Chr. V's matrikel

v/ Jørgen Rydén Rømer, lektor, cand.scient., Hassers Gymnasium

Indlægget vil kort gennemgå Chr. V's matrikel og vise, hvordan materialet kan bruges til at belyse det danske kulturlandskab omkring 1700 gennem landskabsrekonstruktioner m.m. Mulighederne for brug af materialet til retrospektive studier af middelalderens kulturlandskab vil blive diskuteret.

14.15-14.45: Indmark, udmark og vildmark. Forsøg med kortlægning af arealanvendelsen i det 1. årtusinde

v/ Jytte Ringtved, lektor, Ph.d., Forhistorisk Arkæologi, Aarhus Universitet

I indlægget gennemgås kilderne til en generaliseret landskabsrekonstruktion baseret på grove arealkategorier. Det er en tværvideenskabelig tilgang, der inddrager arkæologi, historiske kort, stednavne og forskellige jordbundsdata. Resultatet vises i to udvalgte områder; Bjerringbro/Hvorslev samt området ved Tåstrup Sø i Østjylland. Implikationerne for en landskabskarakteristik / en bygdeinddeling berøres.

14.45-15.15: Bonitetsmønsteret - en landskabelig palimpsest

v/ Charlotte Fabeck, lektor, Ph.d., Forhistorisk Arkæologi, Aarhus Universitet

Jordens kulturbonitet spejler hvor længe og hvor intensivt, den har været gødsket. Derved kan bonitetsmønsteret give udsagn om bebyggelsesudviklingen gennem de sidste 2500 år. I en diskussion af torpekspansionen 700-1200 - en udskiftningsform der gav mulighed for en intensivering af agerbruget - vil indlægget vise nye anvendelsesmåder for boniteter.

15.15-15.45: Kaffe

15.45-16.15: Det ældre danske kortgrundlag

v/ Peter Korsgård, Kort & Matrikelstyrelsen

De ældre danske kortgrundlag, navnlig Videnskabernes Selskabs kort og udskiftnings-/matrikelkortene, rummer en række problemer for brugeren. Indlægget vil - med fokus på kulturlandskabet - sætte fokus på kortenes kvalitet som informationskilde. Desuden vil jeg komme ind på mere principielle problemer med kort som kilde, i det omfang der er plads inden for tiden.

16.15-16.45: Lokalisering af jernalderens og middelalderens landbebyggelse forud for anlægsarbejder

v/ Mogens Bo Henriksen, mus.insp., Odense Bys Museer

Markrekognoscering har traditionelt været anvendt som inventeringsmetode forud for anlægsarbejder, og på baggrund af afsøgningens resultater er prøvegravninger og siden egentlige udgravninger budgetteret, planlagt og gennemført. I de sidste knap 20 år er der ved flere lejligheder fremlagt dokumentation for metodens utilstrækkelighed - især i forbindelse med lokalisering af bebyggelser fra sen jernalder, vikingetid og tidlig middelalder. På trods heraf anvendes rekognoscering stadig i stor stil som arkæologisk forundersøgellesmetode i Danmark. Der kan imidlertid argumenteres for, at man ved en kombination af andre metoder (f.eks. landskabsanalyser, fosforsyrekartering, detektorafsøgning m.m.) kan opnå langt bedre resultater. Ingen af disse redskaber erstatter dog en systematisk prøvegravning, og det er udviklingen af denne metode frem for noget, der kan give nye resultater - og rationalisere feltarbejdet.

16.45-17.15: Digitale original 1 kort. Kulturlandskabet omkring 1800 som en kilde for arkæologien.

v/ Ib Radoor, landmåler, Moesgaard Museum og Dorthe Haahr Kristiansen, specialestuderende, Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet

I regi af Moesgård Museum pågår der en bearbejdning af original 1 kort, også kendt som udskiftningskort. Museet har i relation til konkrete opgaver ønsket at undersøge netop dette kortformats muligheder som prognoseværktøj. I indlægget vil disse kort blive nærmere præsenteret, og der vil blive redegjort for GIS-bearbejdningen samt for de foreløbige resultater.

17.15-17.45: Veje i kulturlandskabet

v/ Mette Busch, Ph.d. stipendiat, Syddansk Universitet og Nationalmuseet

Metoder og bearbejdningsformer brugt ved udarbejdelsen af et hovedfagsspeciale om landfærdslen i Jylland i perioden 950-1550. Indsamling af arkæologisk materiale om undersøgte vej- og broanlæg, benyttelse af skriftlige kilder og beretninger samt anvendelse af kortmateriale, topografiske og geologiske undersøgelser ved analyser af landskabets udformning i ældre tid med det formål at påvise mulige færdselsveje.

17.45-18.15: Runesten og kulturlandskabet

v/ Gunhild Øby Nielsen, Ph.d. stipendiat, Afdeling for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet

I mit ph.d. projekt om runesten og deres oprindelige placering i landskabet samt deres sekundære anvendelse i kirkerne inddrages kulturlandskabet på især to måder: 1. I en vurdering af runestenenes oprindelige "scene" er det nødvendigt i en vis udstrækning at rekonstruere det omgivende kulturlandskab omkring år 1000. Kilderne til dette er arkæologiske fund, stednavne, gamle kort og lign. 2. Vikingetidens og den tidlige middelalders landskabsopfattelse - eller mentale landskab, om man vil - inddrages for at indkredse det budskab, runestenenes placering og måske også genanvendelse havde.

18.30: Middag

Tirsdag den 29. oktober 2002:

08.00-09.00: Morgenmad

09.00-12.00: Ekskursion (i egne biler)

Ekskursionen foregår i Ulfborg herred og tager sit udgangspunkt i publikationen "Hav og Hede". Vi skal under ledelse af bl.a. medarbejdere fra Ringkøbing Museum besøge lokaliteter, der blev behandlet i dette kulturlandskabsprojekt.

12.30-13.30: Frokost

13.30-15.00: Ringkøbing Museums medarbejdere fortæller om metoder og resultater. En repræsentant fra Ringkøbing Amt, Ingeborg Svennevig, vil fortælle om amtets kulturlandskabs politik.

I Ringkøbing Amt har vi i samarbejde med det regionale kulturmiljøråd forsøgt at strække regionplanlægningen så langt vi kunne for at inddrage kulturmiljøet på en tilstrækkelig dynamisk måde. Kulturmiljø drejer sig dels om kulturhistorien i landskabet; men i lige så høj grad om "landskabets identitet". Amt og kulturmiljøråd vil i samarbejde med de lokalhistoriske museer og med regionens befolkning forsøge at få udpeget de rette kulturmiljø-områder og få fastsat retningslinier for dem. Foreløbig arbejder vi med en overordnet skelnen imellem de fagligt udpegede områder og "identitetsområderne" (arbejdstitel!). Mellem de fagligt udpegede områder skelner vi igen imellem de arkæologiske, de historiske og de arkitektoniske områder, disse tre typer kræver forskellige retningslinier i regionplanen, men kan sagtens være sammenfaldende i landskabet.

15.00-15.30: Kaffe

15.30: Afrejse

Praktiske oplysninger:

Transport: Det er praktisk taget umuligt at komme til Torsminde via offentlige transportmidler, og idet der ydermere skal anvendes privatbiler i forbindelse med ekskursionen tirsdag formiddag, er det formålstjenligt at arrangere fælles transport. Der kan koordineres transport ved tilmelding på tlf. 89427284 / 21774177.

Overnatning: Der er forskellige muligheder for overnatning. Hvis du ønsker at bestille værelse på vandrerhjemmet kan du kontakte Lars Froberg Mortensen på post@strandingsmuseum.dk eller på tlf. 97497366. Alternativt stiller museet rum til rådighed, hvor du kan overnatte, hvis du medbringer madras m.v.

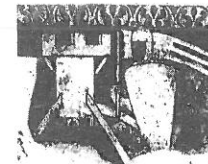
Pris og tilmelding: Arrangementet, som indbefatter mødegebyr, kaffe og kage, morgenmad, 2 x frokost samt middag koster i alt 300 kr. Pengene bedes indbetalt *senest den 14. oktober* på konto med reg.nr. 1927, kontonr. 4371257549. (Husk at anføre dit navn ved betaling). Tilmelding sker ligeledes *senest den 14. oktober* på enten email, telefon eller post til: Janne Fruergaard Sørensen, Universitetsparken, kollegie 6, 3., vær. 284, 8000 Aarhus C. 89427284 / 21774177 jannefrus@hotmail.com.

Alle er velkomne! - Vi glæder os til at se jer!

Med venlig hilsen

Koordineringsgruppen for Middelalderarkæologisk Metodenetværk

Jan Kock, Lars Froberg Mortensen, Stig Bergmann Møller,
Janne Fruergaard Sørensen, Morten Søvsø og Turi Thomsen

Referat fra
Borgforskerforum
møde på Nyborg Slot, Fyn
mandag d. 15. april 2002
kl. 10-17

Tema: "Rigsborgene". Der er i de senere år opstået en fornyet interesse for at se på de nationale monumenter: Rigsborgene/de kongelige anlæg, som tidligt blev underkastet arkæologiske undersøgelser. Det var undersøgelser som koncentrerede sig om borgenes centrale dele og som nødvendigvis blev udgravet efter metoder, som man benyttede i 1800-årene og begyndelsen af 1900-årene. Der er nu en række eksempler på, at den borghistorie, som de gamle udgravere har skrevet, specielt vedrørende borgenes tidlige faser er mere nuanceret – måske ligefrem anderledes. Hvilke udgravningsmetoder er benyttet i de nye undersøgelser, hvordan tegner resultatet sig og hvad er det videre perspektiv i netop den metode?

Der er også sat fokus på det man ikke dengang undersøgte eller kun undersøgte sporadisk: udenværkerne med økonomibygninger, stalde, smedjer mv. Med nye undersøgelser her får vi mulighed for at beskrive borgenes funktion, bemanding, husholdning mv. i en helhed – eller gør vi? I hvilket omfang har dele af borgens funktioner været placeret udenfor forsvarsværkerne?

Referat: Dorte Danner og Liselotte Uhrenholt

Indledende kommentar til dagens tema v. Nils Engberg

*Tema: Nye undersøgelser i Rigsborgenes centrale dele.
Eksempler*

Vordingborg v. Dorte Wille-Jørgensen

I det fredede borganlæg Vordingborg består nye undersøgelser af identificering og genåbning af gamle udgravningsfelter. I sommeren 2001 gen fandt man således kirkegården, sidst set i 1940'erne. Det er nu muligt at datere denne stratigrafisk, og sammenholde den med nye fund af 1100 tals genstande (mønter i gravene). I et andet ældre udgravningsfelt viste nye og gamle profiltegninger gode overensstemmelser og nogle karakteristiske kulturlag i nederste aktivitetshorisont er i dag tillagt kulturlag fra før Valdemar d. Stores borg. Det blev iagttaget, hvordan hans lervold er bygget over en kerne af brændte bygningsdele. Det skulle også vise sig, at en tidligere udgravet kælder og et teglgulv ved borgens søndre ringmur er en del af et 30 m. langt hus med køkkensektion, "bryggers" og i alt 2 kældre, dateret 1200-1400. Endelig kunne den gamle teori om bybebyggelse ved Andreas Kirken afvises. Med fund af hjulspor og en 40 x 15 m bred, åben plads er området nu tolket til at være Valdemar Atterdags læsseplads (møntfund).

Diskussionen handlede om udviklingen og flytningen af borgens forsvarsværk.

Kalundborg v. Nils Engberg

Voldgraven til Kalundborgs vestborg blev i midt-1980'erne ikke kun genfundet, men også snittet med maskine. Resultatet giver nye og ældre faser i forhold til Smidts tolkning baseret på en snitgravning med spade og skovl. Nye voldgravssider blev fundet 3 m. længere nede den Smidts tolkede som den oprindelige. De store mængder ensartet ler har så at sige snydt Smidt. Ved undersøgelser af borganlæg, store som små, bør man derfor være omhyggelige i sine overvejelser over, hvad der er deponeret materiale og hvad der er oprindelige flade. For Kalundborgs vedkommende betød det fund af ældre faser end hidtil troet, dateret ud fra keramik bredt til tiden omkring 1200. Massive deponeringer af typisk voldgravsmateriale er sandsynligvis tilfældet ved andre af de store rigsborge undersøgt udelukkende med håndkraft for o. 100 år siden.

Diskussionen drejede som om dateringen af de nyfundne anlæg sammenholdt med den velkendte palatibygning traditionelt tilskrevet Esbern Snare.

Søborg v. Martin Pavon

Det er ved bearbejdning og genlæsning af de gamle udgravninger søgt at redegøre for bl.a. Søborgs dateringer. Ved gennemgang og fremlæggelse af ældre, ubearbejdede og upublicerede udgravninger, er opdaget en ringvold om borgbanken. Til denne bygningsfase hører det 8-kantede tårn, flere huse og evt. flere tårne. Samtidig med nedrivningen opstår en ny fase til det 8-kantede tårn, hvor også borgbanken forhøjes og bebygges (1. teglfase). Dateringsmæssigt ligger det 8-kantede tårns første fase omkring 1150. 1.teglfase er dateret før den rødbrændte keramik. Det videre arbejde vil søge at indsnævre disse dateringer.

Diskussionen gik på paralleller til det 8-kantede tårn.

Helsingborg v. Torkel Eriksson

Gentolkning af undersøgelse af Kärnan fra 1981, viser nyt resultat. Det blev dengang set, at Kärnans bærebjælker var indfældet i dybe bomhuller, og hvilede på indmurede remstykker. For at kunne spore hvorvidt bjælkerne evt. senere var trukket ud og erstattet med nye, diskuterede man dengang, hvor langt ind i bomhullerne bjælkerne gik. Det er nu set, at bomhullerne går gennem murværket, og som det kendes fra udlandet, er bjælkerne med rimelig lethed, ført ind udefra. Det kan tyde på, bjælkerne ikke er Kärnans første, og tårnet derfor muligvis skal dateres tidligere end 1310. En anden mulighed for tidligere datering ligger i tårnets hvælvede salsrum. Undersøgelser her tyder på at Kärnan har haft en forgænger på stedet.

Diskussionen handlede om Mikaelsskappellets abside i rimgmuren.

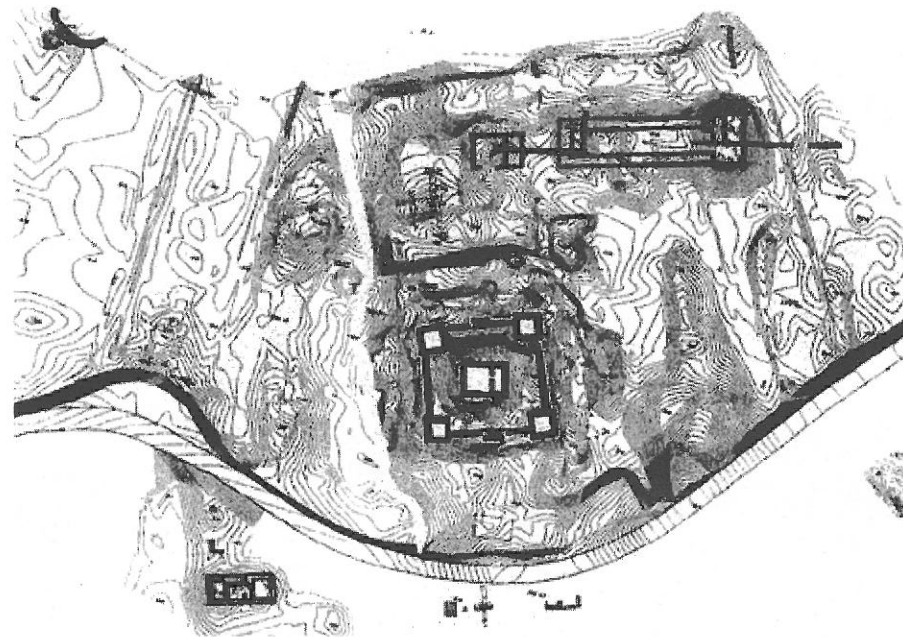
Tema: Rigsborgene: Forborgenes funktion og borganlæggenes interaktion med omgivelserne
Eksempler

Gurre v. Vivian Etting

Gurres topografiske forhold og Gurres skriftlige kilder viser sig meget vigtige i forståelsen af anlægget. Det er ved sommerens undersøgelser påvist, at området omkring Gurre består af kunstige holme funderet med piloteringer af bøgtræ. Gurres navn kan oversættes til morads eller sump, og det må være meget betegnende, eftersom det nu er påvist, der aldrig har stået åbent vand i området. De skriftlige kilder beskriver Gurre som et stort administrativt sted med mange forskellige bygninger, udenfor den indre borggård. Nord for borgruinen påviste sommerens udgravning en 3 skibet bygning af højremskonstruktion. Bygningens murkonstruktion var usædvanlig idet den

bestod af smalle murstensfundamenter med træfodrem på. En kakkellov af cylinderkakler blev fundet i bygningen, ellers kun få genstandsfund.

Diskussionen handlede om nævnte bygnings funktion samt hvorvidt adgangsforholdene til borggården har været ad vindebro over tør indre grav, til centaltårnets 2 stokværk.

Kalø v. Jørgen Frandsen

Til Kaløs funktion hører 2 forskellige ladegårde. Den ene ladegård synes med sin placering og konstruktion at kunne tilhøre befæstet forværk.

Borgens hovedtårn er bygget på en naturlig skråning, der ved opfyldning bliver til en større bank med vold omkring. En grav afspærre dæmningen til fastlandet. 2 grave går tværs over borgøen måske fra kyst til kyst, og her lå den ene ladegård, med sin tykkeste mur ud mod voldgraven. Er den derved del af befæstningen? Bygningen har muligvis haft funktion som agerrumlade, vognlade, heste- eller kostald. Bygningen er ikke udgravet, kun påvist for at kunne markere forløbet i terrænet.

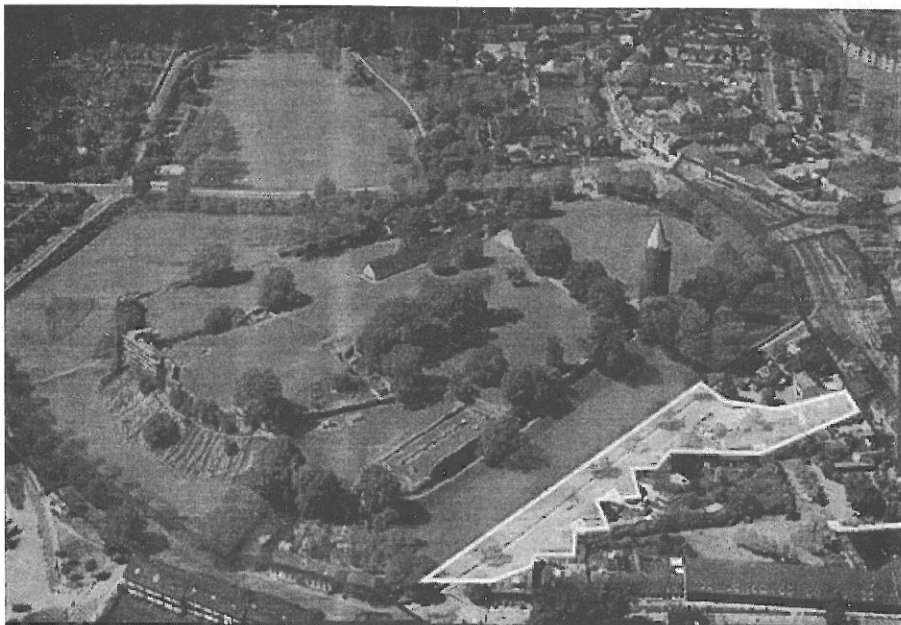
Diskussionen gik på ladegårdenes placering i forhold til borgens forsvarsværk samt ladegårdenes funktion.

Vordingborg v. Dorthe Wille-Jørgensen

Ladegården til Vordingborg ligger i Iselingen, nord for Vordingborg by.

Ringmurens befæstningsstyrke kan diskuteres, da muren nogle steder er meget tynd. Ligesom i Søborg ses en afgravning af skrånende terræn og en opfyldning af flere meters tykkelse af græstørv op mod ringmuren, men det er ikke eneste ændring af terrænet. Via Valdemar den Stores Kanal og flere store dæmninger, får både borg og by vandfyldt befæstning.

Diskussion om adgangsveje til borgen står i relation til Gåsetårnet.

Orientering om aktuelle projekter og undersøger:

Niels Bonde orienterede om de mange systematiske dendrokronologiske prøver fra Nyborg slot, der er foretaget de sidste år. Nyborgs ældste del er i Knudstårnet, dateret 1150-1250. **Kaare Lund Rasmussen** fortalte om arkæometriske målinger, der med 10 mmg materiale kan bestemme lers proveniens, brænding og datering. I Nyborg Slots østfacade har det således været muligt at skille lertyper fra hinanden i tid og proveniens. Det er dog yderst vigtigt at udtage prøverne præcist, og mindst 1 m afstand til granitsten. En prøve koster omkring 1000 kr. **Janne Bøje Andersen** præsenterede sit speciale, hvori hun forsøger at redegøre for fund af flere, hidtil ikke erkendte palatæbygninger på kongelige borganlæg. Specialets titel: "Kongelige borge og befæstninger i ældre middelalder, tiden ca. 1100 - 1250. Deres placering, udformning og funktion. En analyse af udviklingen af centralmagts fysiske manifestationer i form af dens arkitektur set i et arkæologisk, arkitekturhistorisk, socialt og samfundsmæssigt perspektiv og centreret omkring Valdemarstiden, 1157-1241, med hovedvægt på det nuværende danske område med Sjælland som omdrejningspunkt".

Afslutning m. næste mødes tema, sted mv. De tidlige borges funktion(er) og ejerforhold blev foreslået som næste mødes emne. Som mulige steder blev Koldinghus, Næstved og Sprogø foreslået. Mødet kommer til at ligge i marts måned.

UDGRAVNINGER OG UDSKILLINGER

DEN ANTIKVARISKE SAMLING RIBE

Endnu en vigtig brik til forståelsen af Ribe Gråbrødre kloster blev udgravet fra 1. til 25. juli. Udgravningen var placeret midt mellem de to store udgravninger (ASR1015 fra 1993 og ASR11 fra 1999-2000) på det nuværende "Gråbrødre Torv". På klostrets vestside lå det efterhånden velkendte vejforløb og klostermuren op ad hvilken klostrets vestre korsgang var opført. Klostrets vestfløj har altså bestået af en bred overhvalvet korsgang. Af korsgangens 2 registrerede grave, blev én udgravet. Under sydfløjen lå kældre i flere faser, hvor murværk og gulvlag var bevaret. Tilsyneladende har de vestligste 21 m af sydfløjen været forsynet med kældre, mens det østlige over 13 m lange del har haft gulve i overfladeniveau. Sandsynligvis har disse kældre tjent som magasiner for sydfløjens refektorium og køkken. Den sydlige klostergård var mod øst afgrænset af endnu en fløj, der sandsynligvis har været bygget sammen med den velkendte sydfløj i søndre klostergård. Under den nordlige del af østfløjen fandtes rester af en ældre grundmuret bygning. Klostret har altså i sin yngste fase bestået af to klostergårde omgivet af bygninger på alle sider. Enkelte fundamentsrester i den søndre klostergård viste, at bygningskomplekset dog har været mere kompliceret end som så. Men det må fremtiden vise. Området var ikke truet af anlægsarbejder, og er som sådan bevaret in situ.

Morten Søvsø og Lis Andersen

LANGELANDS MUSEUM (LMR)

Strynø By Øst. I juni måned udgravedes, forud for opførelsen af ældrebroliger, en grund i byens østlige udkant. Udgravningen er stadig under bearbejdning, men der tegner sig p.t. følgende billede: ældst er et par middelalderlige Ø-V-gående grøfter. Skærende disse og andre ligeledes middelalderlige anlæg etableredes i højmiddelalderen to parallelle, tilsyneladende ringformede, grøfter, som sikkert har leveret jorden til et mellemliggende dige. Dette har sikkert omkranset hele bebyggelsen. Der kan ikke på det foreliggende grundlag udskilles middelalderlige hustomter – men de kan gemme sig blandt et utal udaterede stolpehuller, som afventer bearbejdning. Efter middelalderen opføres flere huse, der gav sig til kende som stolpehuller, omrodede syldsten og sporadisk bevarede lergulve. Der blev fundet to mønter: en Fr. II 1-skillling fra 1563 og en Chr. IV-skillling fra 1745. Hertil flere gruber og ubestemmelige anlæg.

Udgravningen er interessant, fordi den gav mulighed for at efterprøve, om den i Valdemars Jordebog omtalte jagt på småøerne har sat sig arkæologiske spor: fauna-materialet er p.t. under bearbejdning af Sara Gelskov, ZMK, men det stod allerede under udgravningen klart, at der fra middelalderlige anlæg var unormalt mange knogler og gevirdele af skovens vildt.

Gilleballetofte/Vestergade, Ærøskøbing. Forud for en udvidelse af De gamles Hjem blev et større og et mindre grundstykke i den vestlige udkant af den gamle bydel undersøgt. Undersøgelsen er vigtig, idet man kun har sparsomt kendskab til Ærøskøbings tidlige historie. Det største grundstykke lå længst fra Vestergade, som er en hovedgade i byens gamle byplan, og indeholdt kun få, spredte og recente anlægsspor. Det lille grundstykke lå umiddelbart bag de nuværende haver bag Vestergade-husrækken, og bærer da også selv en Vestergade-adresse. Her fandtes under yngre pikstensbrolægning middelalderlige anlæg i form af en grube med bl.a. stentøj, en brønd og længst fra Vestergade en rundbundet grøft: udgør den Vestergade-matriklernes afgrænsning mod vest? Undersøgelsen forventes fortsat, når stående bygninger er nedrevet.

Mikkel H. Thomsen

NATIONALMUSEET, MIDDELALDER OG RENÆSSANCE

Stenstuegade, Slagelse (NM II 25/2001). Udgravning af 725 m² i den centrale del af det middelalderlige Slagelse. Mellem de to kirker ligger et lavtliggende område, som er blevet dækket af ler- og sandlag afsat af tilstrømmende vand fra de omkringliggende højere arealer. Ved udgravningen fandtes syldstensrækker, lergulve (evt. med rumadskillelser), smudslag, ildsteder/ovne og tagdryp af mindst 14 huse. På den østlige del kan de 4,5 m bredde og mere end 14 m lange gavlhuse følges gennem flere faser i 1100-1300 årene. Området er blevet bebygget fra øst mod vest, idet de ældste huse mod vest anlægges i 1200-årene. Der er fund af store mængder jernslagge, og slagge med kobberlegeringer og selve jernhåndteringen er påvist ved mindst 2 esser. En lille ovn har været brugt til tørring af korn, men den sidste tørring er gået galt, idet ovnen er brændt og kornet forkullet. Spredt over området fandtes 5-6 brønde og resterne af mindst 1 latrin. Hovedparten af fundene er af Østersøkeramik, glaserede kander, gråbrændte kar og stentøj. Dertil kommer en del borgerkrigsmønter, enæggede knive, hvæssesten, kamme, tenvægte, nåle, bæltespænder og andre dagligdags ting. Af mere specielle genstande kan nævnes et lille blykors, en blyamulet med små indridsede kors samt en rigt udskåret stylos i ben. De ældste fund er en glasperle med indlæg af mosaikstifter, et-lags dobbeltkam og skår af svaleredekar, men de kan ikke knyttes til sikre bebyggelsestyper.

Kirsten Christensen

SILA, NATIONALMUSEETS CENTER FOR GRØNLANDSFORSKNING

Projektet "Churches, Christianity and Chieftains in the Norse Eastern Settlement". Feltsæsonen 2002.

I perioden 1.-28. august 2002 blev der foretaget udgravninger på tre lokaliteter i den norrøne Østerbygd på Grønland. De to af lokaliteterne var i forvejen erkendt som kirker med tilhørende kirkegård, mens det var uvist om der var en kirke på den tredje lokalitet.

Formålet med udgravningerne under projektet var at finde og hjembringe humane skeletrester til C14-datering for derved at datere kirkegårdens funktionsperioder.

Udgravning ved Ruigruppe Ø23, Sillisit. En grøft på 5 x 1 m blev lagt ud på kirkegårdens sydside og gennem kirkegårdsdiget. Kirkegårdsjorden var stærkt omrodet, og begravelser svære at erkende. I undergrunden erkendtes dog fire begravelser, men bevaringsforholdene var uhyre dårlige.

Udgravning ved Ruigruppe Ø1, Nunataaq. En grøft på 6 x 1,5 m blev lagt ud på kirkegårdens sydside og gennem kirkegårdsdiget. I den nordlige del af grøften fremkom en tilsyneladende meget stor og dyb nedgravning med utallige skeletrester, der lå meget omrodet. En del af bækkenpartiet og benene fra et skelet lå tilsyneladende bevaret in situ i toppen af nedgravningens sydlige del. Nedgravningen blev tolket som en massegrav af en art, og så snart nedgravningen erkendtes som en sådan indstilledes gravningen, idet det vil kræve en større fladeafdækning at erkende gravens reelle omfang. Skeletmaterialets bevaringsforhold var, som ved Sillisit, meget dårlige. Mellem massegraven og kirkegårdsdiget fandtes ingen begravelser. Derimod erkendtes der i denne del af grøften hjørnet af en brændt bygning, hvis funktion er ukendt. Denne bygnings udstrækning og funktion vil det ligeledes kræve en større fladeafdækning at fastslå.

Udgravning ved Ruigruppe Ø39, Qinnua. Diskussionen om den mulige tilstedeværelse af en kirke ved Ruigruppe Ø39 har figureret i litteraturen siden Mogens Clemmensens besøg på stedet i 1910. Der blev udlagt tre grøfter ved den formodede kirkeruin: én på sydsiden; én ved sydøsthjørnet og én på østsiden. Der var intet dige på hverken sydsiden eller østsiden af bygningen, og ingen begravelser blev erkendt i grøfterne. Derimod erkendtes det formodede norrøne landnamslag intakt i grøfterne. Der synes altså ikke at være grundlag for at tale om en kirkeruin på lokaliteten.

Deltagere i årets feltsæson var seniorforsker Jette Arneborg, SILA (udgravningsleder); Jette Toubro Hansen, Institut for Arkæologi og Etnologi, Københavns Universitet; Avijaja Absalonsen, Grønlands Universitet, Nuuk og Mogens Skaaning Høegsberg, Afdeling for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet.

Stud.Mag., B.A. Mogens Skaaning Høegsberg

NYBORG OG OMEGNS MUSEER

Nørregade, Nyborg (NOM 6347). I forbindelse med ledningsarbejder blev opgravningen af den østlige del af Nørregade fulgt. Herved fremkom to funda-

mentsrækker, adskillige pæle som formentlig hører sammen uden at sammenhængen kunne erkendes, samt en tønd. Den overvejende del af fundene kunne kun hjemtages som løsfund, mens en komulesko kom fra lag M. Der kunne ikke erkendes nogen oprindelig overflade, da denne var afgravet, ligesom kulturlagene syntes at være opfyldt.

Kirstin Eliassen/Marianne Goral Krogh

Dronningens Bastion, Nyborg sogn (NOM 6348). I forbindelse med renovering af Nyborg Fæstning skulle Krudtmagasinet på Dronningens Bastion sættes i stand. Krudtmagasinet er opført i 1808 til opbevaring af krudt, men blev hurtigt opgivet til dette formål. Ved restaureringen blev magasinets udluftningskanaler blotlagt, og da disse ikke tidligere var undersøgt, blev det besluttet at udføre en opmåling af disse, delvis som skitseopmåling. Ved restaureringen skulle der desuden nedlægges rør til bortledning af regnvand samt el-kabel (fra Krudtmagasinet til Blegdamsgade), og gravearbejderne til disse blev overvåget.

Marianne Goral Krogh

Nyborg slot, Støttmuren, Nyborg sogn (NOM 6349). Støttmuren ved nordøsthjørnet af Nyborg slot havde med tiden fået en stærk udadrettet hældning. Da der allerede tidligere var blevet repareret på den, blev det besluttet at nedtage det moderne murværk for at genopbygge det. Inden genopbygningen skulle det ældre murværk, som man forventede at (gen)finde bagved, undersøges og registreres. Det kunne med sikkerhed afgøres, at der ikke var middelaldermurværk i det fremkomne, da det var opført i krydsskifte, men en datering er usikker. Tilsyneladende er en del af de øverste sten nye, men et område nærmest slottets vestfløj adskiller sig fra resten ved at være sat i hvid kalkmørtel og kunne stamme fra Chr. IIIs tid. Mørtelen ligner den, der er anvendt af Chr. III andre steder på slottet. Resten er nyere og kan være fra Clemmensens restaurering 1914-25.

Marianne Goral Krogh

NÆSTVED MUSEUM

Udgravning af fundamentet til Vejøl Kirkes nedrevne våbenhus (NÆM 2002:105). I august måned udførte Næstved Museum i samarbejde med Institut for Arkæologi og Etnologi en undersøgelse, der skulle lokalisere det nedrevne våbenhus ved Vejøl Kirke 6 km syd for Næstved. Ved den mindre udgravning blev det oprindeligt ca. 4 x 4,5 m store våbenhus således lokaliseret på nordsiden af kirkeskibet, op mod landsbyen. Der blev registreret dele af ca. 1 m brede fundamenter med velbevarede syldsten og enkelte rester af teglmur. Gravningen var generelt

fundfattig og bestod overvejende af nedbrydningsrester og knogler. Der konstateredes således ingen daterbare fund, der kunne sættes i forbindelse med våbenhuset. Bygningen anses dog for at være kommet til i den seneste middelalder, evt. samtidig med sakristiet, der dateres til det tidlige 1500-tal. Nedrivningen af våbenhuset kan muligvis sættes i forbindelse med renoveringen af kirken i 1847.

Stud. Mag. Anders Otte Stensager

ROSKILDE MUSEUM

Bondetinget 5, Roskilde (ROM 2143). I anledning af udvidelse af Amtsgymnasiet mod vest udgravedes i september 400 m² sydvest for Domkirken. Det vides fra skriftlige kilder, at kongsgården lå vest for kirken og at Sømme Herreds ting blev holdt syd for kongsgården. Det er højst sandsynligt en del af denne tingsplads, som er undersøgt. Tinget blev i slutningen af 1500-tallet flyttet udenfor byen. På Resens kort er området udlagt som haver. Der er ingen spor efter kulturlag i det knap 1½ meter tykke muldlag. Ud af 100 anlæg i undergrunden er der 5 stolpehuller, 3 middelalderlige affaldsgruber og 20 gruber fra renæssance og nyere tid. Resten er udaterede gruber. En udateret grøft adskiller grunden i en vestlig og østlig del. Mod vest er en overvægt af store udaterede lertagningsgruber, som respekterer hinanden, mens der mod øst er flest mindre gruber som overlejrer hinanden, heriblandt de 3 middelalderlige. Tilsyneladende har området aldrig været bebygget og det har i middelalderen været ekstensivt udnyttet. Det kan dog ikke udelukkes at eventuelle bebyggelsestyper er ødelagt af senere lertagningsgruber.

Henriette Rensbro og Jens Ulriksen

MUSEET FOR THY OG VESTER HANHERRED

Vestervig kirke (THY 3913). Udvidet prøvegravning øst for Vestervig kirke gav adskillige ovne, hvoraf en ovn med bund af munkesten var opbygget af store sten, bl.a. kantstillede kvadre. Fund af mange pottækakler med firkantet munding antyder, at ovnene har ligget inde i huse, men de forskellige syldstensrækker, lagt i ler, kunne ikke sættes sammen til sikre huse. En spidsbundet ovn med meget hårdt-brændt lerbund med fund af blyklumper og vinduesglas, tildannet med krøsel, formodes at have relation til blyindfattede vinduer. En firkantet ovn med bund af sten indeholdt store mængder jernslagge og forslagget materiale og sættes i forbindelse med jernforarbejdning. De forskellige ovnanlæg dateres til 1500-1600-årene ud fra fundene af pottækakler samt enkelte skår af jyddepotter og stjerpotter.

Kirsten Christensen

3RD INTERNATIONAL CONFERENCE OF MEDIEVAL AND LATER ARCHAEOLOGY

MEDIEVAL EUROPE BASEL 2002

CENTRE
REGION
PERIPHERY

Kongresberetning, Basel 2002

Kan erhverves gennem nedenstående adresse
Pris: 150 CHF / 100 €

Archäologische Bodenforschung Basel-Stadt
Petersgraben 11, P.O. Box
CH-4001 Basel
Schweiz
arch.bodenforschung@bs.ch

HANS MIKKELSEN

VOR FRUE KLOSTER

et benediktinernonnekloster i Randers

Vor Frue Kloster
Et benediktinernonnekloster i Randers
Bogladepris kr. 348,00
Studerterpris/medlemspris kr. 230,00
Jysk Arkæologisk Selskab

Hjemmeside for Afdeling for Middelalderarkæologi

Afdeling for Middelalderarkæologi har siden 1999 haft en hjemmeside på Internettet. Hjemmesiden er under løbende udvidelse, og indeholder materiale af interesse for både studerende, færdige kandidater, og den danske museumsverden generelt.

På siden kan man således finde:

- Studieordninger
- Aktuelle undervisningsplaner
- Vejledende boglister for uddannelsen
- Liste over afleverede specialer ved Afdeling for Middelalderarkæologi
- Liste over udgivelser fra Middelalder-arkæologisk Nyhedsbrev
- Side for Middelalderarkæologisk Metodenetværk
- ... og meget mere

Hjemmesiden ligger på følgende adresse: <http://www.hum.au.dk/midark/>.

ADRESSER PÅ LEDIGE KANDIDATER

Listen omfatter kandidater med hovedfag i middelalderarkæologi, der er interesseret i løst arbejde. Listen ajourføres en gang årligt eller efter aftale. Det kan medføre, at ændringer vedrørende ansættelsesforhold eller adresse ikke er registreret.

Gitte Behr; Samsøgade 10 2.; 8000 Århus C
Tlf.: 86-188000

Birka R. Bitsch; Tårnvej 2; 8260 Viby J
Tlf.: 86-148409

Mette Busch; Kristianslund 84 C.; 4000 Roskilde
Tlf.: 86-145456. Mobil: 25-370535

Hanne Dahlerup Koch; Reberbanegade 23 3. tv.; 2300 København S
Tlf.: 32-971632

Susanne Gram; Ingerslevvej 1 C; 8310 Tranbjerg J.
Tlf.: 86-294441

Rikke Isler; Peter Fabersvej 41, st. th.; 8210 Århus V.
Tlf.: 86-787408

Ulla Johansen; Majdalvej 1 3. th.; 7500 Holstebro.
Tlf.: 97-425636

Tenna R. Kristensen; Rebslagergade 3 st.; 6400 Sønderborg
Tlf.: 74-426756

Hans Mikkelsen; Dommervænget 28 G st. 5; 4000 Roskilde.
Tlf.: 46-327246

Dorte Lund Mortensen; Niels Juelsgade 11, 4.; 8200 Århus N.
Tlf.: 86-169447

Lars Froberg Mortensen; Niels Juelsgade 11, 4.; 8200 Århus N.
Tlf.: 86-169447

Dorte Wenzel Måge; Niels Juelsgade 11, 2.; 8200 Århus N.
Tlf.: 86-165034

Lisbeth L. Poulsen; Brandholmsallé 22H; 2610 Rødovre.
Tlf.: 36-723599 e-mail: llp1971@hotmail.com

Henriette Rensbro; Møllestræde 8; 4550 Asnæs
Tlf.: 59-651977 mobil: 26555981

Turi Thomsen; Burrehøjvej 18; 8830 Tjele.
Tlf.: 86-652567 e-mail: Vernerogturi@post.tele.dk

Vilhjålmur Örn Vilhjálmsson; Vandkunsten 6, 4.sal. th; 1467 København K
Tlf.: 33-147727

SIDAHs Jobformidling

Heidi Maria Møller Nielsen:
86 27 21 17 mobil: 24 43 10 82

Mogens Skaaning Høegsberg:
82 50 73 10 mobil: 61 46 25 82

Martin Wangsgaard Jürgensen:
86 13 19 31

